

Romantika

E · R · · O

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

VIIUL
ISABELLE FAUST

EESTI RIIKLIK
SÜMFOONIAORKESTER

DIRIGENT
ARVO VOLMER

VOLMER JA FAUST

14 | OKTOOBER
ESTONIA KONTSERDISAAL
2022

HOOAJA
PEASPONSOR

LIVIKO
SINNA 1878

BioBlock®

REVAL CAFE

RADISSON COLLECTION
TALLINN

PAKEND & PRINT
1993. MAHAKIRJUS 2012-2022

Postimees
MEEDIAPARTNER

Eriliste hetkede kohtumispaik

revalcafe.ee #revalcafe

E · R · · O

VOLMER JA FAUST

ISABELLE FAUST viiul
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
Orkestri kontsertmeister Mikk Murdvee
Dirigent ARVO VOLMER

kell 19 – sümfooniakontsert

ISABELLE FAUST viiul

Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Orkestri kontsertmeister Mikk Murdvee

Dirigent ARVO VOLMER

Eduard Tubin (1905—1982)

Sümfoonia nr 11 (1982, lõpetanud Kaljo Raid) ~10'

Allegro vivace, con spirito

Béla Bartók (1881—1945)

Viiulikontsert nr 2 (1937) ~40'

Allegro non troppo

Andante tranquillo

Allegro molto

vaheaeg

Johannes Brahms (1833—1897)

Sümfoonia nr 2 D-duur, op. 73 (1877) ~45'

Allegro non troppo

Adagio non troppo

Allegretto grazioso (quasi andantino). Presto ma non assai

Finale. Allegro con spirito

Kontserdist teevad otseülekande Klassikaraadio ja ERSO TV (erso.tv),
salvestised on ka järelkuulatavad ja -vaadatavad.

Béla Bartók ja Eduard Tubin

Béla Bartóki eeskuju ungari tulevastele heliloojatele oli mõõtmatu. Tema mõju on aga palju laiem, ulatudes kaudselt ka Eduard Tubina loomingusse. Kui kõrgelt on Tubin suurt ungarlast hinnanud, tema muusikat kuulanud ja partituure uurides tundma õppinud, selgub tema enam kui kahekümnes erinevaile adressaatidele lähetatud kirjas. Esmakordselt nimetab Tubin Bartókit 1938. aastal, mil helilooja peatus teel Viini ligi kolm nädalat Budapestis. Tal õnnestus külastada Zoltán Kodályd ja tutvustada talle oma teise sümfoonia partituuri, saades kuulda tunnustavaid sõnu ning soovitusi kasutada oma teostes rohkem rahvamuusikat. Bartókiga kohtus Tubin põgusalt, küllap kontserdil ja sellele eelnenud proovis, kus mängiti teost „Muusika keelpillidele, löökpillidele ja tšelestale“ — Tubina sõnul „otsata rasket ja efektset asja“. Naasnud koju, hakkas ta komponeerima muusikat balletile „Kratt“. 1959. aasta märtsis kirjutab Tubin viiuldaja Evald Turganile, jagades mõtteid Bartóki teisest viiulikontserdist, mida oli kuulnud juba mõned aastad tagasi raadiost. Tubina sõnul olevat see esimesel kuulamisel üks pähkkel:

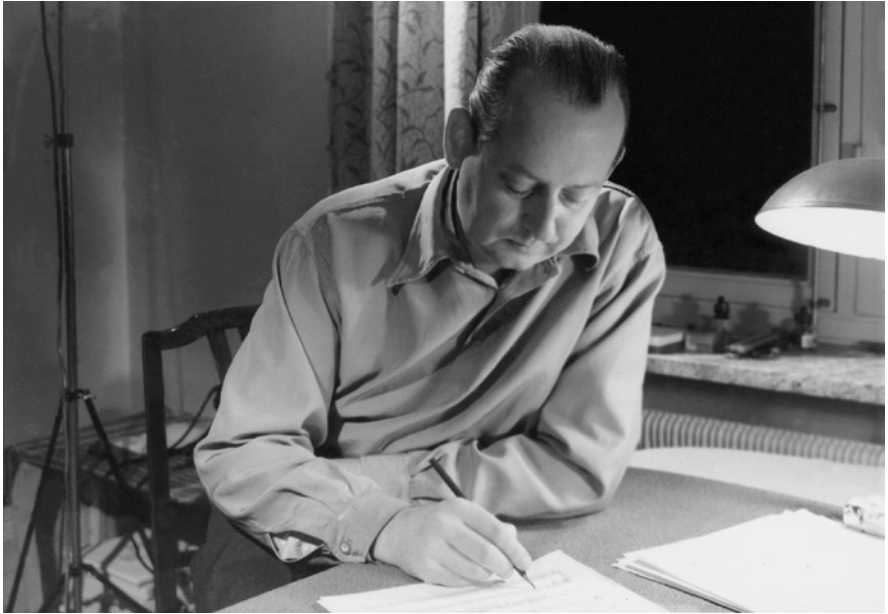
„Olen seda kontserti kuulnud väga palju ja mulle on nüüd täitsa klaar, et ainuke asi, mida Bartóki muusikas puudu jääb, on sorav vorm. [---] Kuid särav sisu ja eriti peen ning sügav ungari rahvaviiside kasutamine annavad nii palju, et andestad selle, mis vormilt puudu jääb. Mulle avanes Bartóki maailm, kui kuulsin kõrvuti üht ungari rahvaviisi originaalis [fonografeerituna] ja seda, mis Bartók oli selle viisiga on teinud! [---] Rütmi — jaa, see pulseerib kõvasti, kuid kannab enesega kaasas väga palju hellust, uljust, kantileeni ja dramaatikat. Nii, et kui Sul võimalik, katsu rohkem kuulata seda meest — tasub ära.“

Veljo Tormisele tunnistab ta kirjas 1975. aasta märtsist regilaulu teemal arutledes:

„Mul on, nagu teate, väga erinev seisukoht selle ala suhtes: olen seda puhast rahvalaulu allikat senini kasutanud oma äranägemise järgi, vahest isegi Bartókit järele aimates.“

Mõned kuud varem oli ta Turganile teada andnud oma kirjavahetusest viiuldaja Vladimir Alumäega. Tubin kirjutab:

„Soovitasin tal kvartetiga proovida Bartóki viiendat ja kuuendat [kvartetti] — mina ei tea midagi paremat kellelegi soovitada. Muidugi on rasked, aga tasuvad rikkalikult ükskord. Miks mitte proovida!“

Eduard Tubin (1905—1982)

Sümfoonia nr 11 (1982, lõpetanud Kaljo Raid)

Eduard Tubina žanriderikka loomingu loetelust leiame ooperid „Barbara von Tisenhusen“ ja „Reigi õpetaja“, muusika balletile „Kratt“, viis instrumentaalkontserti, viiuli- ja klaverimuusikat, mitmeid ansambliteoseid, soolo- ja koorilaule. Kõige kaalukam koht kuulub aastail 1934—1973 komponeeritud sümfooniatele. Neist viimane lõpetatud, üheosaline sümfoonia nr 10 on loodud 1973. aastal Göteborgi sümfooniaorkestri tellimisel ning kõlas esmakordselt sama aasta septembris inglise dirigendi William Byrdi juhatusel. ERSO mängis teost esmakordselt Neeme Järvi juhatusel kuus aastat hiljem, rahvusvahelisel muusikapäeval, 1. oktoobril 1979. See oli dirigendi viimane esinemine Estonia kontserdisaalis enne Eestist lahkumist. 1981. aastal juhatas Järvi kümnendat sümfooniat Bostoni sümfooniaorkestri 100. sünnipäeva pidulike kontsertide raames viiel järjestikusel õhtul. Kohal olnud helilooja võis kogeda oma elu kõrghetki. Sealse kriitiku Robert Deitchi arvutuses on read:

„Sümfoonia [---] meloodiad on rahvapärased, meenutades rütmiliselt ja ülesehituselt Bartókit. Süngoovid ja punkteeritud rütmid koos keelpillide voolavate meloodiatega annavad teosele mustlasliku iseloomu.“

Kirjas Endel Kalamile lisab Tubin oma kommentaari:

„Ühes [neist] on mu sümfooniat liigitatud mustlasmuusikaks! Kas need arvustajad üldse tunnevad muusikat ja kui palju?“

Lõpetamata jäänud **üheteistkümnenda sümfoonia** saamisluhu viib aastasse 1978, mil Tubin komponeeris Stockholmi Eesti Meeskoori jaoks teost pealkirjaga „Laul“. Selle esilehele oli kirjutatud „11. sümfoonia“. Pole teada, kas helilooja tahtis kasutada selle laulu materjali oma tulevases sümfoonias, kuid selgeid seoseid neis ei ole. Tubina enese sõnul pidi teos tulema neljaosaline ja kolm esimest osa olevat tal peas juba vormunud. 1981. aasta mais kinnitab ta intervjuus Rootsisis ilmuvale ajalehele Eesti Päevaleht, et sümfoonia esimene osa on valmis ja haiguse taandudes kavatseb ta teosega jätkata ning selle ka lõpetada. Saatuse tahtel valmis teosest siiski vaid esimene osa: 50 lehekülge 544 taktiga orkestreeritult ja viimased 7 lehekülge 72 orkestreerimata taktiga. Neeme Järvi palvel viis töö 1987. aastal lõpule Torontos elav helilooja Kaljo Raid. Raid oli 1944. aastal lõpetanud Tubina kunagise õpetaja Heino Elleri klassi Tallinna konservatooriumis.

11. sümfoonia esimese osa maailmaesiettekanne leidis aset 1988. aasta oktoobris Eesti Raadio stuudios ja seda võis otsesaatena kuulata–vaadata nii raadios kui ka televisioonis. Juhatas tollal Leningradi konservatooriumis õppinud noor dirigent Arvo Volmer, kes käesoleva aasta novembris tähistab oma 60. sünnipäeva. Tubina loomingul on tema repertuaaris tänaseni kaalukas koht.

1990. aasta mais kõlas Tubina 11. sümfoonia Neeme Järvi juhatusel Amsterdami Concertgebouw's. Teose on plaadistanud Neeme Järvi koos Göteborgi sümfoonikutega, Arvo Volmer koos ERSOga ja Paavo Järvi Stockholmi Kuningliku Fiharmoniaorkestriga.

Eduard Tubina viimane, lõpetamata jäänud sümfoonia esindab tema sümfonismi parimaid jooni, mida iseloomustavad kogu terviku aluseks olev ühtne temaatiline materjal, sellele toetuv selge tervikdramaturgia ja teoste arengut juhtiv jõuline, sageli ostinaatselt pulseeriv rütmika, mis siingi kannab nii avaralt kaarduvat peateemat kui ka lüürilist, eeleegilise alatooniga kõrvalteemat. Teose töötluslikud lõigud vormi kõigis osades on kontrapunktiliselt tihedad. Kasutamata siin konkreetset ühtki rahvalaulu, on Tubina helikeel selgelt rahvuslik. See ajalisel lühike muusika tuletab kaudselt meelde helilooja varasemaid — teist, neljandat ja viendat sümfooniat. Tubina orkestrikoosseis on traditsiooniline. Nagu kümnendaski sümfoonias on siin tähtis roll timpanitel, vaskpillidest tõusevad esile metsasarved, mis kõlavad kui looduse kutse. Klassikalisel sonaat–allegro vormis

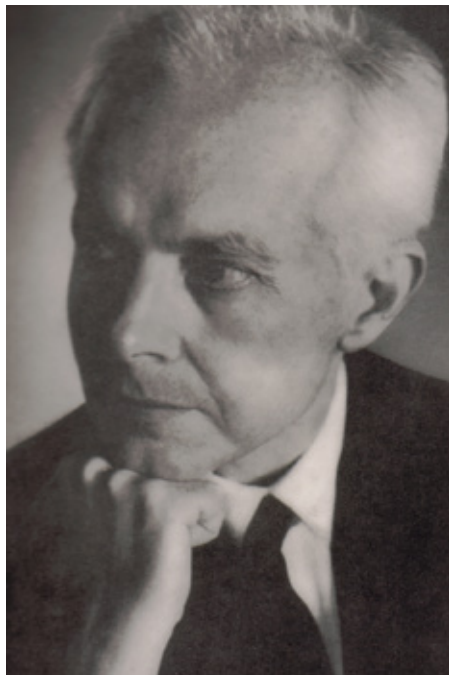
komponeeritud sümfoonia algab timpanite jõulise rütmikujundiga, millega lõpus liituvad võidukad vaskpillid. Esiettekande eel antud kommentaaris ütles Tubina loominguga propageerija Vardo Rumessen:

„Tubina viimaste aastate loomingus võib näha selginemist — pöördumist lihtsuse poole, seda ka 11. sümfoonias. See pakatav elujõud, see energia, mis otsekui püüaks purustada hinge kammitsevaid ahelaid, [---] kõlab meile ootamatu üllatusena. Siin võime täheldada veel loome- ja teotahet ja kaudselt helilooja visiooni kodumaa peatsest vabanemisest.“

ERSO esituses on Tubina üheteistkümnes sümfoonia kõlanud neljal korral: aastatel 1988, 1990, 1996 ja 2002. Kõiki ettekandeid dirigeeris Arvo Volmer.

Béla Bartók (1881—1945) **Viulikontsert nr 2 (1937)**

Béla Viktor János Bartók oli ungari helilooja, pianist, õpetaja, folklorist ja üks etnomusikoloogia rajajaid. Sageli nimetatakse teda kõrvuti selliste 20. sajandi suurkujudega nagu Stravinski, Prokofjev ja Hindemith. On leitud, et Bartók ei toonud muusika arengusse nõnda olulisi pöördeid kui Stravinski oma neoklassitsitlike stiiliuundustega või Schönberg dodekafoonilise kompositsioonitehnikaga, kuid muutis põhjalikult suhtumist folkloori. Tema ainulaadne helikeel toitus ungari ja naaberrahvaste muusika ürgseist allikast, mida ta oma loomingus sünteesis kõige kaasaegsemate muusikaliste väljendusvahenditega

Béla Bartók.

Béla Bartók alustas oma muusikuteed pianistina. Ta oli õppinud klaverit Budapesti Kuninglikus Muusikaakadeemias Ferenc Liszti kunagise õpilase István Thománi juures. Liszti pärandi tundmine, nagu ka tema pianistlik eeskuju, olid enesestmõistetavad. Bartóki särav pianistlik karjaäär nii solisti kui ansamblistina viis ta Euroopa parimatele kontserdilavadele ja ühtekokku 22 riiki. Ehkki tema repertuaar oli ulatuslik, mängis ta publiku ees enamasti just oma teoseid. Bartóki klaverilooming sisaldab ligi 400 üksikteost. Suur osa neist on koondatud erinevaise tsükklitesse, millest ehk kõige olulisem on ka pedagoogilistel kaalutlustel loodud 153-st palast koosnev omalaadne ungari muusikalise emakeele leksikon „Mikrokosmos“ (1926—1939). 20. sajandi klaverimuusika kullafondi on jäänud jõulisest rütmistiihiast kantud „Allegro barbaro“ (1911), poeetiline süit „Vabas õhus“ (*Szabadban*, 1926), kolm silmapaistvat klaverikontserti (1926, 1931 ja 1945) ning mitmed ansambliteoseid, sh sonaat kahele klaverile ja löökpillidele (1937).

Loometeed alguses olid tema eeskujudeks Ferenc Liszt ja Richard Strauss, seejärel leidis ta inspiratsiooni Claude Debussy ja Igor Stravinski teostest, hiljem tuli Arnold Schönberg oma atonaalsete ja dodekafooniliste teostega. Bartók ei jäljendanud neist ühtki. Kummatigi on kahe viimase mõju kuulda tema 1911. aastal valminud ungari uue muusika arengus teedrajas teoses, Maurice Maeterlincki ainelises ühevaatuselises sümbolistlik-ekspressionistlikus ooperis „Hertsog Sinihabeme loss“ (*A kékszakállú herceg vára*).

1906. aastal asus Bartók koos neli aastat vanema sõbra ja mõttekaaslase Zoltán Kodályga enam kui kolm aastakümnet kestnud retkedele, kogumaks mitte üksnes ungari, vaid ka naaber- ja kaugemategi rahvaste folkloori. Sestpeale hakkas selginema arusaamine oma muusikalistest eesmärkidest. Bartóki rännakud viisid Rumeeniasse, Sloveeniasse, Jugoslaaviasse ning kaugemalegi — Türki ja araabia beduiinide juurde. Tollal moodsat helisalvestusvahendit fonograafi kasutades talletas ta tuhandeid rahvaviise, mida seejärel teadlase põhjalikkusega uuris ja katalogiseeris. Siin on tema ainulaadse helikeele allikad. Bartóki meloodika toetub vanadele laadidele, pentatoonikale ning täis- ja veerandtooni gammadele. Tema rütmikat iseloomustab uudne, ebasümmeetriat rõhutav meetrumikäsitus. Traditsiooniliste instrumentide käsitluses leiab ta rahvapillidele omaseid mänguvõtteid.

20. sajandi teise aastakümne lõpus ja 20. aastate alguses sünnivad Bartóki kõige novaatorlikumad teosed: balletid „Puuprints“ (*A fából faragott királyfi*) ja „Võlumandariin“ (*A csodálatos mandarin*), kaks sonaati viiulile ja klaverile ning esimene klaverikontsert. Neis on maagiliste rütmide deemonlik jõud ja meloodiate ekspressiivne väljenduslikkus.

1930. aastail loob ta oma kõige tähelepanuväärsemad teosed, sh klaverikontserdi nr 2, ja viulikontserdi nr 2, „Muusika keelpillidele, löökpillidele ja tšelestale“, sonaadi kahele klaverile ja löökpillidele ning viienda ja kuuenda keelpillikvarteti. Neis on vähem eksperimentaalsust kui sisulist sügavust ja tämbritepaleti värvikat rikkust.

Viulikontsert nr 2 on selle perioodi üks paremaid stiilinäited. Teose saamislugu viib aastasse 1936. Kontserdi tellis heliloojalt tema sõber ja ansamblipartner Zoltán Székely, kes oli tollal üks Ungari nimekamaid viiuldajaid. Bartók oli kolm aastakümnet tagasi komponerinud kaheosalise kontserdi pühendusega oma noorusarmastusele, andekale viiuldajale Stefi Geyeriile, kes lükkas tagasi nii noore helilooja armastuse kui ka tema teose. Käsikiri oli jäänud Geyeri valdusse ja leiti alles pool sajandit hiljem, pärast tema surma 1956. aastal. Koopia sellest saadeti tunnustatud Bartóki-interpreedile, Baseli kammerorkestri dirigendile Paul Sacherile, kes tõi selle koos viiuldaja Hansheinz Schneebergeri ja oma orkestriga 1958. aastal esmakordselt ettekandele. Saanud Székelylt tellimuse, polnud Bartókil parasjagu uueks viulikontserdiks aega. Ta oli lihvimas „Muusikat keelpillidele, löökpillidele ja tšelestale“ ning jätkamas tööd sonaadiga kahele klaverile ja löökpillidele. Samas palus ta Viini kirjastusel Universal Edition saata mõned partituurid viimastel aastatel valminud viulikontsertidest, et näha, missugused arengud selles žanris toimunud on. Nende hulgas oli kaks väga tähelepanuväärset teost — Alban Bergi ja Karol Szymanowski kontserdid aastaist 1933 ning 1935.

Kui Székely sõpra 1937. aasta septembri lõpus külastas, oli too viiulipartii kaks esimest lehekülje juba välja kirjutanud, mille nad siis koos ka läbi mängisid. 1939. aasta märtsis said Székely ja Bartók taas kokku, seekord Pariisis, et mitu päeva harjutada ning partituur veel üle vaadata. Kuigi Bartók ise viiulit ei mänginud, oli ta komponerinud sellele instrumendile suurejoonelise muusika. Juba varasemais teostes — kahes rapsoodias, sonaadis ja keelpillikvartettides — oli ta näidanud, et viiul on tema kõlaotsinguteks tänuväärne instrument. Bartóki viulikontsert nr 2 on oma žanris üks 20. sajandi tehniliselt nõudlikumaid teoseid. Selle esiettekanne toimus Székely soleerimisel 1939. aasta märtsis Amsterdami Concertgebouw' orkestriga Willem Mengelbergi dirigeerimisel.

Autori esialgne plaan oli kirjutada üheosaline variatsioonide tsükkel, kuid viiuldaja soovis vormilt traditsioonilist kolmeosalist kontserti. Kumbki sai soovitu — Székely oma kolm osa, Bartók variatsioonivormis kujundatud teise osa. Ka kontserdi kolmas osa toetub esimese osa varieeritud materjalile.

Esimene osa (*Allegro on troppo*) areneb elavais, kiireis tempomuutustes rapsoodlikult. Seda, et Bartók kasutas folkloorseid elemente, toetumata konkreetsetele rahvaviisidele, illustreerib suurepäraselt viiuli pikk, rapsoodlik algusteema ning ka eleegilise alatooniga kõrvalteema. Avataktidest peale kannab muusika arengut harfi marsilikult liikuv ostinaatne rütmikujund. Improvisatoorsena näiva soolokadentsi on autor täpselt noteerinud. Oma dissoneerivate topeltnootide, laias ulatuses liikuvate kolmehäälsete akordide, *glissando*-de, flažolettide, tervate *pizzicato*-de ja trilleritega eeldab see viulimängu tehnilist kõrgpilotaazi.

Ehkki helilooja ei kasuta teoses dodekafooniat, sisaldavad esimese ja kolmanda osa teemad helirea kõiki 12 tooni. Kontserdi üks hilisemaid esitajaid Yehudi Menuhin, kes 1943. aastal külastas heliloojat tema New Yorgi korteris, on meenutanud:

„Bartók püüdis selgust saada, kui hästi ma kontserdist aru sain, ja küsis minu arvamust konkreetset ühe lõigu kohta esimeses osas. „See on üsna kromaatiline,“ pakkusin. „Jah, see on kromaatiline,“ ütles ta, juhtides mind mõtteni, mida tahtis öelda: „Kas näete, et seda juhtub palju? [---] See, mis kõlab 32 korda, ei ole kunagi täpselt sama.“ Ja jätkas: „Noh, ma tahtsin Schönbergile näidata, et võid kasutada kõiki kahteteist nooti ja jääda siiski tonaalseks.“

Teise osa (*Andante tranquillo*) variatsioonide teemaks on imeliselt kaunis, nukra alatooniga meloodia, mis kõlab madalate keelpillide, harfi ja timpanite saatel. Kuues variatsioonis kõlab see väga erinevates karakterites — küll õhuliste tšelestahelidega arabeskides, küll agressiivsemates ja dissoneerivates klastrilaadsetes kõlakobarates. Imetusväärne on siin helilooja peenelt diferentseeritud, instrumentide ebatavaliste strihhide, mänguvõtete ning tämbrikooslustega orkestratsioon, mis on igas variatsioonis erinev. Viimases neist avaneb teema rikkalikult kaunistatuna, siis kõlab see solistilt nagu alguses, kuid oktavi võrra kõrgemal, sumbudes õhuliste harfi-, tšelesta- ja sordineeritud keelpillihelide saatel vaikusse.

Finaal (*Allegro molto*) algab metsiku tantsuga, võttes rütmiliselt muudetud kujundid esimesest osast, mis pidevalt varieeruvad. Tantsuliste lõikude sekka kuuleme ürgseid loodushääli, müstiliste öölindude kriiskavaid karjatusi. Finaali algversioonis lõppes soolopartii helilooja tahtel 26 takti enne teose lõppu, kuid Székely nõudis, et see lõpeks „nagu kontsert, mitte nagu sümfoonia“. Bartók soostus ja nii finišeerib solist koos timpanilöökidega vaskpillide säras.

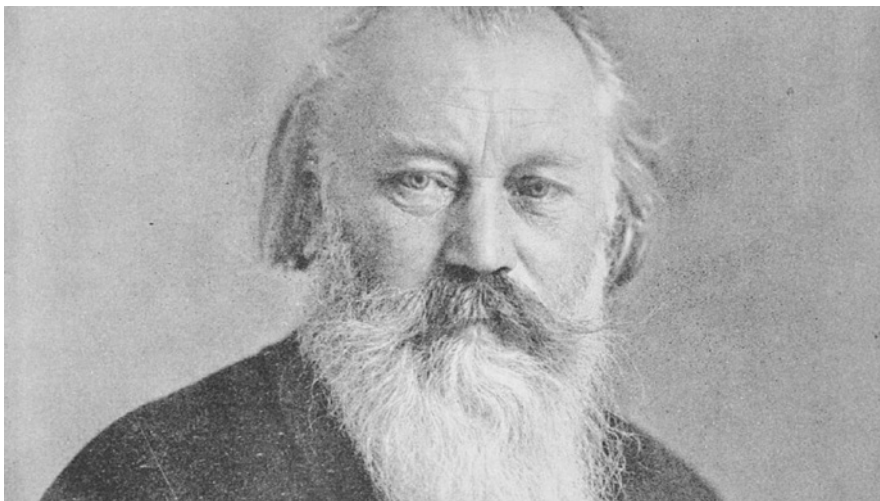
1930. aastate lõpp oli Bartóki elus hingeliselt raske aeg. Seda peegeldab selgelt Bartóki 1938. aastal saadetud kiri dirigent Paul Sacherile:

„[---] Kõige hirmutavam on ähvardav oht, et ka Ungari alistub sellele röövlite ja mõrvarite süsteemile... Ungari, kus haritud kristlased on kahjuks peaaegu eranditult natsisüsteemile pühendunud. Mul on tõesti häbi sellest klassist olla. [---] On kujuteldamatu, kuidas võin ma elada ja töötada selle maal. Mu kohus oleks emigreeruda, kuni see on veel võimalik, kuid teenida leiba võõral maal oleks mulle nii raske ja põhjustaks selliseid hingelisi piinu...“

See Bartóki kiri peegeldab nii poliitilisi sündmusi kogu Euroopas kui ka helilooja isiklikku traagikat. On tähelepanuväärne, kuivõrd sümboolse tähenduse omandavad eelloetud read meie tänases päevas.

Helilooja lahkus kodumaalt 1940. aasta oktoobris — ajutiselt, nagu ta uskus. Vastuvõtt Ameerikas oli pidulik ja peagi omistati talle Columbia ülikooli audoktori kraad. Teadlasena näis ta leidvat tunnustust, kuid tema looming ei jõudnud publikuni. Mõningat leevendust pakkusid kaks tööd — dirigent Sergei Koussewizky ja Bostoni sümfooniaorkestri tellitud orkestrikontsert ning Yehudi Menuhini palvel loodud sonaat sooloviilile. Visandlikuks jäi William Primrose'ile mõeldud violalakontsert ja orkestreerimata 17 takti kolmandast klaverikontserdist. Viimasel eluaastal sai Bartók kutse naasta kodumaale, kuid selleks polnud temas enam ei füüsilist ega ka hingejõudu. Ta suri 26. septembril 1945. 1988. aastal sängitati tema põrm kodumaa mulda. Bartóki õpilane Júlia Székely lõpetab oma mälestusteraamatu lausega: „Õpetaja Bartók on jõudnud oma kümne miljoni õpilase juurde, ungari rahva juurde.“

Béla Bartóki teine viulikontsert on ERSO kavas olnud neljal korral. Viimati kõlas see 2012. aastal, mil orkestri ees soleeris Kristóf Baráti ning dirigendipuldis oli Nikolai Aleksejev. Varem on seda ERSOga esitanud viiuldajad Bella Hristova (2011), Igor Oistrakh (1981) ja André Gertler (1963).

Johannes Brahms.

Johannes Brahms(1833—1897)
Sümfoonia nr 2 D-duur, op. 73 (1877)

Vähem kui aasta pärast esimese sümfoonia esiettekannet (1876) komponeeris Johannes Brahms lühikese ajaga maalilise Wörthi järve ääres suvitades oma teise, D-duurse sümfoonia op. 73. Tollal 43-aastase Brahmsi elus oli see õnnelik aeg. Ta oli saavutamas laiemat tunnustust, valitud Cambridge'i ülikooli audoktoriks ning saanud Londoni Kuninglikult Filharmoonialt kuldmedali. Brahms esines paljudes Saksamaa linnades ja Hollandis — nüüd küll vähem pianisti-ansamblistina kui oma vokaal-sümfooniliste suurvormide dirigendina. Esimese sümfoonia loomisega seotud kõhklused ja vaevad olid seljataga, uus oopus kõneleb autori hingelisest tasakaalust.

Nende kahe teose temaatilises ja emotsionaalses kontrastsuses on nähtud paralleele Beethoveni viienda ja kuuenda sümfooniaga. Traagika on taandunud ja andnud maad pastoraalsetele meeleoludele. Kui Brahmsi esimest sümfooniat on nimetatud ka „Beethoveni kümnnendaks“, siis D-duur sümfoonias võib hoomata sugulust Haydni ja Schubertiga. Eelkäijatega võrreldes on Brahms rütmiliselt mitmekülgsem ja teravam, dünaamilistes kontrastides jõulisem, kulminatsioonides kirglikum. Tema muusika lähteiks on siingi rahvalaul ja ta enese varasemad laulud, lendlerid ja menuetid, ungari tantsude sünkopeeritud rütmid ja põnevad harmooniad. Brahmsi partituur on polüfooniliselt tihe. Orkestratsioonis tõusevad esile kolm tämbrikooslust — keelpillide sumedad toonid, metsasarv ja kõrged puupillid, mis annavad sellele teosele erilise kõlakoloriidi. Ehkki

teist sümfooniat on peetud lihtsamaks ja kergekaalulisemaks, on temas samasugune konstruktiivne tihedus ja range arenguloogika kui esimeses. Brahms iseги toonitas: „Ärge laske end pastoraalsest idüllist petta!“.

Sümfoonia temaatilise materjali seeme peitub avatakti sekundimotiivis (*d-cis*), mida sisaldavad kõigi osade teemad — küll varieerituna, rütmiliselt muudetuna, mitmeti liigendatuna. Nõnda on neli osa intonatsiooniliselt tervikuks seotud, säilitades siiski oma kõlalise ja emotsionaalse eripära. Esimese osa weberlikku metsaromantikasse toob süngust ja konfliktisust pingeline töötlus, eeleegilises teises osas valitseb brahmsilik tõsidus, kolmandas osas on mendelssohnikku haldjatemuusikat ja bukoolilisi motiive, neljanda osa haydnilikku elurõõmu taltsutab väärikas vaoshoitus.

Brahmsi teise sümfoonia esiettekanne toimus 1877. aasta detsembris. Viini Filharmoonia orkestrit dirigeeris Hans Richter. ERSO on sümfooniat esitanud paljudel kordadel, viimati sai publik seda kuulda 2017. aasta septembris, mil orkestrit dirigeeris Kristiina Poska.

Maia Lilje

Isabelle Faust. © Felix Broede.

Viiuldaja **ISABELLE FAUST** köidab publikut oma imeliste tõlgendustega. Ta sukeldub igasse teosesse, pidades silmas muusikaajaloolist konteksti, ajalooliselt sobivaid instrumente ja suurimat võimalikku autentsust kaasaegsete teadmiste kohaselt. Nii õnnestub tal kirglikult esitada väga erinevate heliloojate repertuaari.

Pärast kuulsat Leopold Mozarti konkursi ja Paganini konkursi võitmist esines ta peagi regulaarselt maailma suurimate orkestritega, sealhulgas Berliini Filharmoonikute, Bostoni sümfooniaorkestri, Tokyo NHK sümfooniaorkestri, Euroopa Kammerorkestri, Les Siècles'i orkestri ja Freiburgi barokkorkestriga.

See viis tiheda ja püsiva koostööni selliste dirigentidega nagu Andris Nelsons, Giovanni Antonini, François-Xavier Roth, Sir John Eliot Gardiner, Daniel Harding, Philippe Herreweghe, Jukka-Pekka Saraste, Klaus Mäkelä ja Robin Ticciati.

„Intiimsus muusika esitamisel iseloomustab ka Isabelle Fausti mängu. Sügavuste ja ilu uurimine peaaegu igavese hingamise põhjal lummas publikut. Ta näitab, kui rikkalik võib lihtsus olla.“

Maximilian Maier, Münchner Merkur, mai 2022

Isabelle Fausti kunstiline uudishimu hõlmab kõiki instrumentaalse koostöö ajastuid ja vorme. Ta ei pea kunagi muusikat eesmärgiks omaette, vaid pigem arendab teose olemust pühendunult, peenelt ja kohusetundlikult.

Lisaks võimsatele sümfoonilistele viulikontsertidele võib siin näiteks tuua Schuberti okteti ajalooliste instrumentidega, aga ka Stravinski teose „Sõduri lugu“ Dominique Horwitziga või Kurtági tsükli „Kafka–Fragmente“. Ta on pühendunud kaasaegse muusika parimale võimalikule esitamisele. Hiljutiste maailmaesiettekannete hulka kuuluvad Péter Eötvösi, Brett Deani, Ondřej Adámeki ja Rune Glerupi teosed.

Hooaja 2022/2023 tähtsündmuste hulka kuuluvad kontserdid Berliini Filharmoonikute, Viini Sümfoonikute, Oslo Filharmooniaorkestri, Helsingi Filharmooniaorkestri, Freiburgi Barokkorkestri ja Kölni WDR-i sümfooniaorkestriga, samuti ringreisid koos Itaalia grupiga Il Giardino Armonico, kammerorkestritega English Baroque Solists, AKAMUS Berlin, Basel ja Mahler ning orkestriga Orchestre des Champs-Élysées.

Faust on esitanud kammermuusikat Gabetta, Jean-Guihen Queyrase, Antoine Tamestiti, Jörg Widmanni, Alexander Melnikovi ja Pierre-Laurent Aimardiga. Praeguse põneva hooaja lõpetavad soolokontserdid ja Kurtági tsükkel „Kafka–Fragmente“ koos Anna Prohaskaga Viini Musikvereinis.

Kriitikud on paljusid Fausti salvestisi üksmeelselt kiitnud ning need on talle teeninud Diapason d'or'i, Grammophone'i, Choc de l'année ja muid auhindu. Viimaste salvestiste hulka kuuluvad Schönbergi viulikontsert Daniel Hardingi juhatusel Rootsi Raadio Sümfooniaorkestriga, aga ka Beethoveni kolmikkontsert Aleksander Melnikovi, Jean-Guihen Queyrase, Pablo Heras-Casado ja Freiburgi barokkorkestriga. Isabelle Fausti diskograafia hulka kuuluvad ka populaarsed salvestised Johann Sebastian Bachi sonaatidest ja partiitadest sooloviulile ning Ludwig van Beethoveni ja Alban Bergi viulikontsertidest Claudio Abbado juhatusel.

Isabelle Faust on aastaid esinenud koos pianist Aleksandr Melnikoviga. Muuhulgas on nad salvestanud Wolfgang Amadeus Mozarti, Ludwig van Beethoveni ja Johannes Brahmsi sonaate klaverile ja viulile.

Arvo Volmer. © Mait Jürjato.

ARVO VOLMER on tunnustatud ooperi- ja orkestridirigent, keda seob pikaajaline koostöö mitmete maailma sümfooniaorkestrite ja ooperiteatritega ning kelle loometeed illustreerivad arvukad hinnatud plaadistused. Volmeri dirigenditee sai alguse 1980. aastate keskel koostööga kahe tema jaoks väga oluliseks kujunenud Eesti muusikakollektiiviga: Rahvusoooperiga Estonia (1985) ja ERSOga (1987). Tema rahvusvahelisele karjäärile pani aga aluse edukas esinemine rahvusvahelisel Nikolai Malko nimelisel noorte dirigentide konkursil Kopenhaagenis (1989). 1989. aastal sai Volmerist ERSO dirigent, aastail 1993–2001 oli ta ERSO peadirigent ja kunstiline juht. Selle koostöö läbivaks jooneks kujunes Eduard Tubina sümfoonilise muusika ettekandmine ja plaadistamine (Alba Records), mida pärjati Eesti Vabariigi kultuuripreemiaga (2002). Aastail 1994–2005 oli ta Oulu Linnaorkestri (praegune Oulu Sinfonia) peadirigent ja 2004–2012 Rahvusoooper Estonia kunstiline juht ja peadirigent ning taas alates 2019. aasta sügisest. Oulu Linnaorkestriga plaadistas ta Leevi Madetoja kogu orkestriloomingu (Alba Records), RO Estonia koori, orkestri ja tütarlastekooriga Ellerhein Cyrillus Kreegi Reekviemi. Koostööd Estoniaga kroonivad Erkki-Sven Tüüri ooperi „Wallenberg“ lavaletoomine – see tõi kogu lavastusmeeskonnale ja heliloojale riikliku kultuuripreemia (2007) – ja plaadistamine (ERP). Wagneri

ooperite „Tristan ja Isolde“ ning „Parsifal“ ettekandmist tunnustati vastavalt Eesti Teatri aastaauhinna (2008) ja Eesti Vabariigi kultuuripreemiaga (2011). Lisaks on Volmer pälvinud Valgetähe IV klassi teenetemärgi (2002) ning Eesti Muusikanõukogu interpretatsioonipremia (2021).

Aastail 2004–2013 oli Arvo Volmer Adelaide'i sümfooniaorkestri muusikajuht ja peadirigent, praegu sama orkestri peaküladirigent ja kunstiline nõustaja. Seda taaskord viljakat peadirigendiaega jääb meenutama Sibeliuse kõigi sümfooniade plaadistus (ABC Classics), samuti Gustav Mahleri kõigi sümfooniade ettekanded.

Alates hooajast 2014/15 on Arvo Volmer Põhja-Itaalias Bolzano ja Trento Haydni Orkestri (Orchestra Haydn di Bolzano e Trento) peadirigent. Lisaks kõigile olulisematele Soome ja Skandinaavia orkestritele on Arvo Volmer juhatanud BBC Filharmoonikuid, Birminghami SOd, Berliini Ringhäälingu SOd, Hamburgi NDR-SOd, muuhulgas orkestri turneel Lõuna-Ameerikas, Stuttgarti Filharmoonikuid, Orchestre Philharmonique de Radio France'i, Orchestre National de France'i, Orquestra Sinfônica do Estado de São Paulo jt. Ta on töötanud ka Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia SOga ning tegutsenud samas õppejõuna. Ooperidirigendina seob teda regulaarne koostöö Moskva Suure Teatri ja Sydney Ooperiga.

Arvo Volmer on õppinud dirigeerimist Tallinna Riiklikus Konservatooriumis (praegune Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia) professorite Olev Oja ja Roman Matsovi juhendamisel (1980–1985) ning Peterburi konservatooriumis professor Ravil Martõnovi juhendamisel (1985–1990). Lisaks on ta täiendanud end USAs Helmuth Rillingi meistrkursustel.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER (ERSO) on elav ja mitmekülgne orkester, kes püüdleb alati tipptaseme poole. Eesti vanimal ja mainekaimal regulaarselt tegutseval sümfooniaorkestril täitub sel hooajal 96. tegevusaasta. ERSO ajalugu ulatub aastasse 1926 ning sarnaselt paljude omataolistega maailmas on see seotud rahvusliku ringhäälingu sünni ja arenguga. Alates hooajast 2020/2021 on enam kui 100-liikmelise orkestri peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts. Neeme Järvi jätkab koostööd ERSOga eluaegse aupeadirigendina, orkestri kunstiline nõustaja on Paavo Järvi, varasemad peadirigendid on olnud Olav Roots, Paul Karp, Roman Matsov, Neeme Järvi, Peeter Lilje, Leo Krämer, Arvo Volmer, Nikolai Aleksejev ja taas Neeme Järvi.

ERSO on käinud arvukatel turneedel ning osalenud mainekatel rahvusvahelistel muusikafestivalidel. 2021. aasta novembri lõpus osalesid ERSO ja Olari Elts Poolas rahvusvahelisel Kesk- ja Ida-Euroopa muusikafestivalil „Eufonie“. 2019. aastal avasid ERSO ja Neeme Järvi Prantsuse Raadio maineka Montpellier’ muusikafestivali ning orkester käis Kesk-Euroopa turneel, kus Neeme Järvi juhatusel esineti Viini Musikvereini kuldses saalis, Linzi Brucknerhausi suures saalis, Praha Rudolfinumi Dvořáki saalis ja Bregenzi Bodensee saalis ning Mihhail Gertsji juhatusel Saksamaal Erlangenis ja Viersenis. Veel on esinetud sellistel maailmalavadel nagu Berliini Konzerthaus, New Yorgi Avery Fisher Hall (praeguse nimetusega David Geffen Hall), Peterburi filharmoonia suur saal ja Maria Teatri kontserdisaal, Kölni filharmoonia, Helsingi Musiikkitalo, Stockholmi Berwaldhallen jt. Sel hooajal ootavad orkestrit ees kontserdireisid Prantsusmaale, Saksamaale ning Inglismaale.

ERSO plaadistuste kõrget kvaliteeti on esile tõstetud mainekates klassikalise muusika ajakirjades ning sellega on kaasnenud mitmed tunnustused, millest olulisim on Eesti esimene Grammy (2004, dirigent Paavo Järvi), värskemad aga aasta klassikaalbumi tiitel 2020. aastal Eesti muusikaauhindade jagamisel Elleri sümfooniliste poemide teise plaadi eest (dirigent Olari Elts) ning kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemia ERSO-le ja Olari Eltsile seniste Elleri muusika salvestiste eest. Suurepärane koostöö on ERSO-l selliste mainekate plaadifirmadega nagu Chandos, BIS, Onyx, samuti Ondine, ERP jt.

Lisaks kohalikele raadio- ja telekanalitele on ERSO kontserte üle kandnud Mezzo ja medici.tv ning EBU vahendusel on need jõudnud paljudesse Euroopa raadiojaamadesse. 2020. aastal alustas tegevust ERSO TV (erso.tv), kus saab vaadata kõiki orkestri live-kontserte ning juba toimunud esinemisi.

EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER

Peadirigent ja kunstiline juht Olari Elts

Eluagene aupeadirigent Neeme Järvi, **kunstiline nõustaja** Paavo Järvi

Koosseis 14. oktoobril 2022:

I VIIUL

Mikk Murdvee
Marge Uus
Elisabeth Härmand
Nina Kawaguchi
Kristiina Kungla
Astrid Muhel
Tõnis Pajupuu
Piret Sandberg
Kaiu Talve
Andrus Tork
Tarmo Truuväärt
Liis–Helena Väljamäe
Triin Veissmann

II VIIUL

Kadi Vilu
Triin Krigul
Egert Leinsaar
Maiu Mägi
Kristjan Nõlvak
Varje Rimmel
Mari–Katrina Suss
Marlis Timpmann
Maaren Vihermäe
Laura Klesment
Ida Teppo–Gualandi

VIOOLA

Rain Vilu
Liina Žigurs
Helena Altmans
Mall Help
Kaja Kiho
Mairit Mitt–Bronikowska
Martti Mägi
Juhan Palm–Peipman
Liisi Rusnak
Kristiina Välja

TŠELLO

Theodor Sink
Villu Vihermäe
Tõnu Jõesaar
Andres Alexander
Metspalu
Levi–Danel Mägila
Lauri Toom

Margus Uus
Maris Vallsalu

KONTRABASS

Mati Lukk
Regina Udod
Janel Altroff
Madis Jürgens
Kaupo Olt
Ants Önnis

FLÖÖT

Mihkel Peäske
Mari–Liis Vind
Linda Vood

OBOE

Guido Gualandi
Aleksander Hännikäinen
Tõnis Traksmann

KLARNET

José Carlos Domínguez
Almela
Taavi Orro
Meelis Vind

FAGOTT

Peeter Sarapuu
Jakob Peäske
Kaido Suss

METSASARV

Mattias Vihmann
Kalmer Kiik
Tõnu Künnapas
Jürnas Rähni

TROMPET

Indrek Vau
István Baráth
Ivar Tillemann

TROMBOON

Andres Kontus
Peeter Margus
Johannes Kiik

TUUBA

Madis Vilgats

TIMPANID

Maarja Nuut

LÖÖKPILLID

Kaspar Eisel
Vambola Krigul

HARF

Marianne Hofman

SA ERSO juhatause liige

Kristjan Hallik

Produtsent

Daily Trippel

Orkestri mäenedžer

Marko Metsaru

Partnersuhete ja müügijuht

Kaire Taberland

Maine– ja kommunikatsioonijuht

Kärt Ruubel

Toimetaja

Anita Maasalu

Noodikoguhoidja

Meeli Lass

Disainer

Norman Orro

Personalijuht

Piret Veensalu

Pillilao juhataja

Egert Leinsaar

Lavameistrid

Jüri Korjus
Kristjan Lume

SÜMFOO- NILISED LÕUNAD

KELL 13

N, 29.09

KEELATUD
ARMASTUS

N, 13.10

VOLMER
JA FAUST

T, 29.11

ERSO teel Pariisi

K, 21.12

ERSO
JÕULUKONTSERT
Elts ja Mozart

N, 09.02.2023

MÄRKL JA
BRAHMS

N, 30.03.2023

TÄHE-LEE LIIV
JA GRIEG

N, 04.05.2023

KEMPF JA
RAHMANINOV

NOVEMBER ERSOS

erso.ee

4.11

BACK TO THE FUTURE

TAAVI KERIKMÄE süntesaator
Dirigent OLARI ELTS

18.11

OHLSSON JA RAHMANINOV

GARRICK OHLSSON klaver
Dirigent JOSEPH BASTIAN

29.11

Sümfooniline lõuna ERSO TEEL PARIISI

Dirigent OLARI ELTS

Vaata kõiki Eesti Riikliku Sümfoniaorkestri
live-kontserte ning juba toimunud esinemisi
mugavalt oma kodus.

www.erso.tv

Sinu digitaalne
kontserdisaal!

ERSO.TV

KUTSUME KUULAMA

XIII FESTIVALI KLAVER AVAKONTSERT

R, 21. OKTOOBER KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL

Veljo Tormis. Avamäng nr 2

Aram Hatšaturjan. Klaverikontsert Des-duur, op.38

Béla Bartók. Orkestrikontsert Sz. 116

STEN LASSMANN klaver, ERSO, dirigent MIHHAIL GERTS

RAHVUSVAHELINE NÜÜDISMUUSIKA FESTIVAL AFEKT

R, 28. OKTOOBER KELL 19, ESTONIA KONTSERDISAAL

Malin Bång. „Splinters of Ebullient Rebellion“

Jüri Reinvere. „Norilsk. Taevased nartsissid“

Chaya Czernowin. „Atara“

SOFIA JERNBERG sopran, ALLEN BOXER bariton, ERSO, dirigent MICHAEL WENDEBERG

BACK TO THE FUTURE

R, 4. NOVEMBER KELL 20 (EELKONTSERT) JA KELL 21, ESTONIA KONTSERDISAAL

Øyvind Torvund. „A Walk into the Future“

Ülo Krigul. Süntesaatorikontsert

John Adams. „Harmonielehre“

TAAVI KERIKMÄE süntesaator, ERSO, dirigent OLARI ELTS

E · R · · O

Estonia pst 4
10148 Tallinn
tel 6 147 787
erso@erso.ee
www.erso.ee

Kuula ja vaata uuesti!

 ERSO.TV